

Voordracht Sanne Menken, scholiere Vrijzinnig Christelijk Lyceum (VCL), Den Haag 2015

Nationale Herdenking
15 augustus 1945

Mijn opa en oma hebben een huis in Friesland en boven, op de eerste etage, staat een ronde, houten tafel. Het is een tafel die mij heel dierbaar is, want op deze tafel liggen allerlei kleine herinneringen uit de oorlog in Nederlands-Indië. Mijn oma's herinneringen. Zij bewaart ze daar.

Als klein meisje stond ik daar vaak lang te kijken naar al deze kleine spulletjes. Haar kampnummerplaatje lag daar, en kleine cadeautjes die de kinderen voor elkaar maakten van bijvoorbeeld hout en lapjes. Als ik daar dan een tijd stond, kwam mijn oma boven en vertelde ze me allerlei leuke verhalen over haar kindertijd in het kamp. Ik kreeg vaak de spannende avonturen die ze had meegemaakt te horen. Uren luisterde ik naar oma's herinneringen bij elk dingetje dat op de ronde tafel lag. Zelfs al had ik de verhalen al heel vaak gehoord, nog steeds luisterde ik vol belangstelling naar haar. Daar, als klein meisje aan die ronde tafel, kreeg ik een bepaald beeld van de oorlog en het kamp Tjideng. Een beeld van een klein meisje in een avontuurlijk kamp, (een gevormd beeld). Het beeld was, net zoals ik toen, heel onschuldig.

Mijn oma vertelde ook het verhaal over de repatriëring van haar familie naar Nederland na de oorlog. Het was een bootreis van wel zes weken. Ze moesten alles en iedereen dáár achter laten om h́er een nieuw leven te beginnen. Hier in Néderland begreep niemand wat voor vreselijke dingen zij daar in Indië hadden meegemaakt. De mensen hier konden het zich niet voorstellen, net zoals ik dat vroeger niet kon. Ondanks alles wat mijn oma en haar lotgenoten hadden meegemaakt in Indië, gingen zij wel door met hun leven. Ze toonden opnieuw wilskracht en moed, net zoals zij en velen daarvoor in de kampen in Indië hadden gedaan.

Als klein meisje kon ik mij wel inleven in de leuke verhalen die mijn oma vertelde, maar ik had geen idee wat er werkelijk achter die jeugdherinneringen zat. Dit veranderde precies vijf jaar geleden, toen stond ik hier namelijk ook. Ik had net mijn eerste jaar op mijn middelbare school, het VCL, in de brugklas gehad en ik hielp met het dragen van de kransen. Op dat moment vond ik het al heel wat dat ik daar als jong meisje tussen al die volwassenen stond. Ik had toen nooit gewacht dat ik hier, vijf jaar later, op 15 augustus zou staan om voor zoveel mensen mijn verhaal te vertellen. Ik praat niet graag voor publiek. Ik sta ik hier nu wél. Dankzij mijn wilskracht. Geïnspireerd door de wilskracht van mijn oma.

Vanaf het moment dat ik de oorlog en zijn gevolgen meer kon overzien, merkte ik dat de verhalen van mijn oma over die tijd van toen veranderden.

Ze werden steeds minder leuk, maar wel realistischer. Ook toen ik had besloten hier voor u mijn verhaal te vertellen, zag ik dat mijn oma meer haar emoties kon uiten als zij haar verhalen aan mij vertelde. Ik zag dat de herinneringen haar raakten en dat haar oorlogservaring een grote rol heeft gespeeld bij het vormen van haar karakter en haar persoon.

Uit alle verhalen die mijn oma vertelde, kon ik opmaken dat de wilskracht van de geïnterneerden zo'n ongelooflijke belangrijke rol heeft gespeeld. Wilskracht heeft de mensen geholpen de ellende te doorstaan. Ook de mensen die de oorlogsellende niet overleefd hebben, hebben tot het laatst getoond dat toch de geest overwint.

Indrukwekkend vond ik het verhaal dat mijn oma vertelde over de kaalgeschoren vrouwen. Die lieten zich niet klein maken en 'leenden' een plukje haar van een vriendin, dat ze onder een hoofddoekje lieten uitsteken. Ze toonden daarmee hun wilskracht zich niet te laten onderdrukken. Zij toonden ook tijdens het urenlange buigen in de zon hun wilskracht. Zij maakten alleen de beweging, (kiotské – kiréii – naurée), maar voelden van binnen nooit het respect dat de Japanners van hen verlangden.

Dat mijn oma deze verhalen vertelt, is natuurlijk wel bijzonder. Vele anderen kunnen namelijk niet praten over hun vreselijke ervaringen in oorlogstijd. Mijn overgrootvader was zo iemand. Mijn overgrootmoeder gaf haar kinderen (ook aan mijn grootmoeder dus) het boek Bushido, een verslag over de krijgsgevangenenkampen aan de Birmaspoorlijn in Siam. De schrijfster Lea Morris tracht met Buschido er een beeld van te geven hoe een groot aantal Nederlanders in het Oosten van de wereld heeft gestreden en geleden. Ik citeer uit dit boek een stukje over mijn overgrootvader: "Het Hollandse kampcommando was in handen – en ik kan gerust zeggen in uitstekende handen – van majoor Tigler de Lange, die als patiënt aangekomen, vrij vlug de teugels in handen nam."

Voorin in het boek voor mijn oma schreef mijn overgrootmoeder: "Een herinnering aan een van de moeilijkste periodes uit je vaders leven."

En dat was het: de kamptijd vormt voor zoveel mensen een van de moeilijkste periodes uit hun leven. Het is een periode waarin zij menonwaardige dingen hebben meegemaakt, die deze mensen voor het leven getekend heeft. Ondanks hun wilskracht en sterke geest hebben zo veel, té veel mensen hun leven verloren. Dankzij hun wilskracht hebben zo veel mensen de verschrikkingen overleefd, onder wie mijn overgrootouders en grootouders.

Ik vraag het me vaak af: Wat zou ik doen op zo'n moment, dat ik uit mijn eigen, gewone leven word gerukt en word onderdrukt? Wat zou ik doen als ik opeens steeds minder vrijheid heb? Mijn generatiegenoten en ik kunnen ons daar niets bij voorstellen. Wij weten niet wat het is om zulke vreselijke, mensonwaardige dingen mee te maken.

Als klein meisje had ik nog niet het vermogen me te verplaatsen in de vreselijke ervaringen van mijn oma, daarom vertelde zij mij alleen de leuke dingen. Op dit moment begrijp ik al veel meer. Ik kan mij op basis van mijn oma's verhalen steeds beter inleven. Toch zal er nooit een moment komen dat ik kan zeggen dat ik wéét hoe vreselijk die periode uit de levens van de geïnterneerden was. Nogmaals – wat zou ik, wat zou mijn generatie doen als wij in zulke omstandigheden terecht komen? Wij moeten leren van onze grootouders en overgrootouders. Wij moeten vasthouden aan onze wilskracht om in elk geval onze gééstelijke vrijheid te bewaren.

Als ik voor mijzelf spreek, zou ik luisteren naar een gezegde van mijn overgrootvader dat ik van mijn oma te horen heb gekregen: "Verbeter de wereld en begin bij jezelf."

Wat de oorlog heeft nagelaten, is goed terug te vinden op mijn oma's tafel in Friesland. Er liggen heel kleine dingetjes op die mijn oma heel dierbaar zijn, vaak van weinig waarde, maar met een kostbare herinnering aan de verschrikkelijke periode van de oorlog. De oorlog heeft de generatie van mijn voorouders geleerd kleine dingen te waarderen. De oorlog heeft ons geleerd dat de grote dingen zitten in de geest van de mens. Dat zijn grote negatieve dingen zoals oorlog en vernietiging, maar ook grote positieve dingen zoals verdraagzaamheid en vrijheid. Het is de opdracht voor mijn generatiegenoten en mij die vrijheid te blijven koesteren.